

² Щербина П. Ф. Судебная реформа 1864 года на Правобережной Украине / П. Ф. Щербина. – Львов.: Выща шк., 1974. – 191 с.

³ Бобришев-Пушкин А. М. Эмпирические законы деятельности русского суда присяжных (с атласом) / А. М. Бобришев-Пушкин. – М.: Рус. мысль, 1896. – 620 с.

⁴ Сведения о личном составе и о деятельности судебных установлений Европейской и Азиатской России за 1910 г. // Сборник статистических сведений Министерства юстиции. – С.-Пб.: Изд-во Минюста, 1912. – Вып. 26. – 384 с.

⁵ Державний архів Житомирської області, ф. 24 (Житомирський окружний суд), оп. 1, спр.: 292, 355, 392, 409, 422, 513, 531, 587, 907, 912; Державний архів Вінницької області, ф. Д 172 (Вінницький окружний суд), оп. 1, т. 2, спр. 381 – 384, 386 – 388, 392, 435, 532, 545.

⁶ Волыньские губернские ведомости. – 1892. – № 6, 34, 45, 49, 81, 92, 98, 102, 104, 106, 109, 111, 114, 115, 116; Волыньские губернские ведомости. – 1894. № 4, 6, 7, 10, 12, 15, 16; Киевские губернские ведомости. – 1883. – № 1-4; Киевские губернские ведомости. – 1888. – № 3, 5 – 8, 10, 11, 13, 14, 16 – 31, 33, 34, 36 – 51, 56, 60, 63, 64.

⁷ Державний архів Вінницької області, ф. Д 172 (Вінницький окружний суд), оп.1, т. 2, спр. 408 а.

⁸ Волыньские губернские ведомости. – 1893. – № 2, 4, 7, 9, 15, 18, 20, 21, 24, 26, 30, 51, 124, 125, 127; Киевские губернские ведомости. – 1887. – № 2 – 15, 18 – 22, 24 – 26, 29, 31, 33, 34, 37, 39, 42, 46, 47, 49, 50, 82 – 85, 87.

⁹ Державний архів Вінницької області, ф. Д 172 (Вінницький окружний суд), оп. 1, т. 2, спр. 381 – 384, 386 – 388, 392, 435, 532, 545.

¹⁰ Сведения о личном составе и о деятельности судебных установлений Европейской и Азиатской России за 1910 г. // Сборник статистических сведений Министерства юстиции. – С.-Пб.: Изд-во Минюста, 1912. – Вып. 26. – 384 с.

Резюме

Означено основні історико-правові особливості та закономірності функціонування суду присяжних у Правобережній Україні. Досліджені кількісні показники його функціонування. Розкрито їх причини.

Ключові слова: суд присяжних, Правобережна Україна, функціонування, показники, причини.

Резюме

Обозначены основные историко-правовые особенности и закономерности функционирования суда присяжных в Правобережной Украине. Исследованы количественные показатели его функционирования. Раскрыты их причины.

Ключевые слова: суд присяжных, Правобережная Украина, функционирование, показатели, причины.

Summary

The main historic and law peculiarities and dependances of the court of jurors in Right-bank of Ukraine are considered. The quantitative indices of the court of jurors functioning are researched and also their reasons are exposed.

Key words: court of jurors, Right-bank of Ukraine, functioning, indices, reasons.

Отримано 15.03.2010

А. М. СТАРИК

Анатолій Михайлович Старик, здобувач Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ДИСКРЕЦІЙНА ВЛАДА В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Підвищення ролі сучасної держави спричинило посилення дискреційної влади. Це виразилося в розширенні можливостей посадових осіб, яким делегований контроль над різними сферами громадського життя, вирішувати за своїм розсудом не лише питання про засоби досягнення тих або інших політичних цілей, а й фактично самим визначати ці цілі. Звідси, власне, й походить термін «дискреційна влада» (фр. *discretionnaire* – залежний від власного розсуду; від лат. *discretio*)¹.

Як вважає професор Саутгемптонського університету (Великобританія) Д. Дж. Геліген, навіть мимовільний погляд на законодавство сучасних західних країн свідчить про розширення державного втручання в економічну, політичну, соціальну й інші сфери громадського життя. Однак річ не лише в розширенні державного регулювання, але й у зміні методів державного впливу: центр його ваги переноситься на делегування влади посадовим особам для її здійснення відповідно до їхнього розсуду. Тенденція до посилення ролі дискреції наявна навіть у традиційних сферах державного контролю (кримінальна юстиція й система покарань)².

Одними з найважливіших питань дискреційної влади є питання про регулювання цієї влади, включаючи питання про процесуально- і матеріально-правові підстави діяльності посадових осіб. Геліген виступає

за здійснення цієї діяльності в суворих рамках правових і політичних принципів, за її відповідність моральним підвалинам даного суспільства. У демократичній державі обов'язковою вимогою, що висувається до дискреційної влади, повинна бути вимога відповідності методів її реалізації та її кінцевих цілей суспільним інтересам. Тільки на такій основі дискреційної діяльності надається необхідна їй якість – легітимність. Легітимність – істотний елемент поняття дискреційної влади. Політична система формує дискреційну владу, визначає її завдання, цілі й функції. Водночас дискреційна влада утворює реальну основу політичної системи, оскільки на рівні дискреції відбувається узгодження значного числа конкуруючих інтересів. Оптимальне співвідношення між двома рівнями влади повинне виражатися в балансі між публічним інтересом, зумовленим політичною системою, і результатами компромісу на рівні дискреційної влади. Постійне забезпечення такого балансу – одне з головних завдань посадових осіб³.

Істотне значення для дискреційної діяльності, її взаємин з політичною системою й державою має широкий соціальний контекст – плюралістичний або корпоративний. Теоретики плюралістичних концепцій політичної системи, які розглядають суспільство як цілісність, що складається з безлічі груп з перехресними інтересами, проповідують стосовно дискреції ідею посилення представництва за допомогою участі, тобто таку ідею, що хоча й працює деякою мірою на розширення демократизму політичної системи, однак не забезпечує вирішення багатьох теоретичних і практичних завдань. Головним чином це зводиться до оцінки ролі держави в політичній системі суспільства. Так, згідно з «теорією арени», політичні рішення приймаються в різних «точках» політичної системи шляхом вирішення потенційних конфліктів групових інтересів. Цей шлях – шлях «компромісу й консенсусу». Однак у цьому випадку нічого не говориться про роль держави в процесі прийняття рішень⁴.

Полемізуючи з юридичною версією відомого американського правознавця-соціолога Р.Паунда, що пропонує брати до уваги тільки особливо значимі для системи інтереси, Геліген підкреслює неприйнятність такого підходу, тому що підпорядковане становище якого-небудь інтересу не дає ще підстав для його ігнорування в процесі ухвалення політичного рішення. Індивідууми й групи повинні мати можливість брати участь у політичній грі й представляти свої інтереси на політичному ринку⁵.

Якщо розглядати дискреційну діяльність з позицій традиційних плюралістичних теорій, то доводиться визнати, що, не маючи чіткого уявлення про публічний інтерес і зазнаючи значного впливу з боку групових інтересів, посадова особа в процесі ухвалення рішення в остаточному підсумку змушена поступитися тиску сильніших і краще організованих груп. Крім того, важкорозрізняваним залишається критерій, відповідно до якого здійснюється оцінка й вибір інтересів на тій або іншій «малій політичній арені», неясні також ті засоби, які повинні бути обрані для захисту інтересів слабших груп. Нарешті, неясно, як повинні чинити дискреційні органи, коли немає консенсусу між соціальними групами⁶.

Виходячи з того, що сучасні плюралістичні концепції мають низку слабких сторін, Геліген уживає спробу побудувати теорію «веденого плюралізму», що враховує дискреційний контекст здійснення повноважень органами влади й посадових осіб. Ключовою вимогою «веденого плюралізму» стає політична система, чия діяльність базується на фундаментальних принципах справедливості й тривалості публічних інтересів. Це дозволяє значно зм'якшити конфлікт групових інтересів.

Альтернативою плюралізму в розумінні феномена «представництва й участі» у процесі прийняття рішень є корпоративізм. При корпоративізмі на передній план виходить тенденція до формалізації й до «володіння специфічним статусом», одночасно більша частина політичної активності переходить до корпоративних структур, тобто боротьба йде не на основі публічних інтересів, а між корпоративними групами⁷.

Корпоративізм переміщає фокус політичної влади з макrorівня (політична система) на мікрорівень (дискреційна влада), тому що макросистема слабшає й стає нездатною давати адміністративним органам необхідні вказівки, здійснювати ефективне керівництво ними. Ефективний вплив на посадових осіб дискреційної влади здійснюють лише корпоративні органи⁸. У результаті можуть бути такі негативні явища: (1) дисбаланс між внутрішніми й зовнішніми інтересами корпоративної системи; (2) порушення функціональних зв'язків між корпоративними органами; (3) інтереси окремих органів корпоративної системи домінують над публічними інтересами. У підсумку, розвиток корпоративних структур може зробити непотрібними політичну й правову системи⁹.

Визначальне становище політичної системи стосовно дискреційної діяльності не суперечить характеристиці дискреційної влади як специфічної підсистеми влади, всередині якої посадові особи можуть діяти в умовах відносної незалежності від інших систем і правового контролю. Дискреційна влада не становить сама по собі загрози свободі, тому що ґрунтується на принципі розподілу влади й інших демократичних принципів правової держави. Інша річ, коли виникають ті або інші зловживання. У боротьбі з посадовими зловживаннями особливого значення набуває правовий фактор, що виражає в сукупності з іншими соціальними чинниками прагнення суспільства чітко визначити рамки можливого розсуду посадових осіб, характер і процедуру взаємин адміністративних органів і політичної системи.

Теоретичні вимоги підпорядкування й підзвітності дискреційної влади політичній системі не знаходять свого втілення в існуванні значної розгалуженості апарату керування й низки інших чинників. Тому центральним залишається питання про ті засоби й методи, які можуть бути використані для впливу на процес реалізації дискреційної влади. За теперішньої ситуації обмеження дискреційної влади залишається всього лише мрією, до того ж нереальною.

На думку Гелігена, методи здійснення влади в сучасних західних державах істотно різняться від методів першої половини ХХ сторіччя¹⁰. Досліджуючи типології відомого німецького соціолога М. Вебера, Геліген відзначає, що формально-раціональний тип правового панування змінився матеріально-раціональним.

Вебер думав, що в процесі розвитку суспільство переходить від традиційного й харизматичного до раціонально-правового панування¹¹. Останнє ж може бути формальним (якщо рішення приймаються шляхом застосування абстрактних норм) або матеріальним (якщо рішення приймаються у світлі конкретних цілей або цінностей). Що стосується останнього, то абстрактні норми можуть бути орієнтовані на досягнення конкретних цілей. Однак Вебер вважав, що в міру перетворення ухвалення рішення в процесі нормозастосування норми усе більше сприймаються як такі, що мають свою мету в собі, безвідносно до намірів їхніх творців. Матеріальна ж раціональність допускає прямий зв'язок між наміром влади досягти певної мети й відповідним рішенням¹².

Як відомо, в основу своєї соціології права Вебер поклав поняття «раціональність», що є центральним поняттям всієї його соціології взагалі¹³. Найбільш повно й точно воно розкривається у веберівській соціології релігії, а потім конкретизується у веберівському трактуванні бюрократії й права.

Аналізуючи з цього погляду історичні форми права, зокрема римське право, Вебер виділяв, по-перше, потребу в розробці точних юридичних термінів для юридично грамотного формулювання позову, а по-друге, вказував на інститут юрисконсультантів, що володіють даною термінологією. В остаточному підсумку римське право швидко позбулося від релігійно-філософського впливу й стало цілком технічним мистецтвом. Незабаром з'явилися школи, у яких навчання здійснювалось шляхом інсценування судових процесів.

Таким чином, раціоналізація римського права здійснювалася як за рахунок формалізації юридичних понять, так і за рахунок набуття знань про конкретну юридичну практику.

Добре технічно відшліфоване римське право ефективно використовувалося римською, а потім і візантійською бюрократією в практиці управління суспільством¹⁴.

Важливий аспект раціоналізації права Вебер бачив у переході від усної форми юрисдикції до правових текстів, що дозволяли кодифікувати право й суворо фіксувати прецеденти.

Вебер зв'язував раціоналізацію права не тільки з розвитком законодавства, але й із зміцненням ідейних позицій представників природного права, що, як відомо, сприяло рецепції римського права в Західній Європі. Крім того, вчення про природні права людини заклало основу сучасного буржуазного індивідуалізму, а в епоху Просвітництва на основі вчення про розумне право й суспільний договір склалися сучасні уявлення про свободу. Нарешті, утилітаристська версія природного права довела необхідний зв'язок розумності й корисності, тобто розумність і практичну виправданість соціальних прав людини.

Чиста раціоналізація права неможлива навіть теоретично, оскільки право існує заради його застосування в різних галузях людської діяльності й повинне враховувати їх внутрішню, досить суперечливу логіку. Ця «логіка» була багато в чому впорядкована завдяки розвитку капіталістичних відносин у Європі. Капітал потребував не лише технологізації промислового виробництва, а й технологізації (раціоналізації) правовідносин. Капіталістам було потрібно нове право, принципово відмінне від феодального й гарантує можливість отримання прибутку за рахунок капіталовкладень, зростання капіталістичного виробництва й т.д.

Проблеми, які ставив перед правом капіталізм, що розвивався, не можна було вирішити в рамках старих правових систем. Право повинне було перетворитися в інструмент передбачення наслідків соціальної й економічної діяльності, що забезпечує надійність розвитку капіталістичних відносин.

Одночасно з розвитком капіталізму відбувалося формування централізованої державності, в якій все більшу роль грала професійна бюрократія.

Вебер невпинно підкреслював, що сучасна держава, яка прагне раціоналізувати свій апарат, страждає насамперед щодо раціоналізації системи правосуддя й правопорядку. Це потрібно для того, щоб більш ефективно протистояти тиску з боку різних соціальних груп, класів, щоб протиставити свою раціональну етику ірраціоналізму чинників, що зіштовхуються в класовій боротьбі. Саме бюрократія стала тим потужним технічним засобом, що перетворило право в інструмент раціональної нейтралізації соціальних конфліктів. Разом з тим право перетворилося в потужний важіль у руках бюрократії, і в підсумку виявилось, що раціоналізація права може слугувати не тільки звільненню, а й фактичному поневоленню людини¹⁵.

Досить показовою для багатьох робіт Вебера, включаючи роботи з соціології релігії, є спроба відповісти на істотне для культурологів питання: чому саме на Заході, а не на Сході виникали явища культури, які в ході свого подальшого розвитку отримували універсальне, світове значення (наприклад, наука)?

Для відповіді на це питання Вебер як конкретний матеріал вибирає специфічний модус капіталізму – європейську культуру Нового часу. При цьому він особливо підкреслює такі риси «капіталістичного духу» (світогляду), як тяга до рентабельності, зростання прибутків, раціональної організації трудових процесів та ін. Найбільше значення Вебер надає раціоналізації господарського життя при капіталізмі. Причому, сам термін «раціоналізм» ним трактується у двоякому розумінні – економічному й ідеологічному. Це необхідно йому було для того, щоб здійснити типологічний аналіз, наприклад, релігійно-етичних ідеологем і відповідних соціально-економічних факторів¹⁶.

Тенденція до матеріальної раціональності, відмінної від формальної, виражається в розширенні дискреційних повноважень уряду й адміністративних органів, а також у прийнятті рішень на основі досить абстрактних і невизначених стандартів, які конкретизуються з урахуванням специфіки поставлених цілей. То-

му звичайно дискреційну владу протиставляють «пануванню права», або легальності, і зв'язують зі сваволею¹⁷.

Поняття сваволі можна розкрити як довільність аргументації в процесі прийняття рішень. Дана довільність – це антитеза раціональності. Звичайна дія вважається раціональною, якщо особа, що її вчинила, впевнена, що вона слугує засобом досягнення поставленої мети; в іншому разі вона довільна. У більш вузькому розумінні раціональна дія повинна бути оптимальним засобом досягнення мети, що допускає вибір з декількох варіантів. Отже, дія буде раціональною в тій мірі, в якій буде реалізований задум¹⁸.

Таким чином, рішення органа влади раціональне, якщо, по-перше, воно аргументоване й, по-друге, ці аргументи дійсно пов'язані з наміром органа влади вирішити поставлені перед ним завдання. Перша умова означає, що неаргументоване рішення буде довільним навіть у тому випадку, якщо об'єктивно воно може бути досить аргументованим. Друга умова вимагає розрізняти доцільні й недоцільні аргументи. У цьому разі критерієм слугує їхня допустимість із погляду соціальних цілей, для досягнення яких надана влада. Недопустимою є аргументація з позиції приватних інтересів посадовців, що приймають рішення¹⁹.

Зазначені умови раціональності не заперечують можливості розсуду посадових осіб, але лише вимагають відповідної аргументації розсуду. Це не означає, що для кожного рішення може бути тільки один фіксований набір аргументів. Завдання органів влади полягає насамперед у виборі політичної стратегії, оптимальної й адекватної призначенню влади. У руслі даної стратегії будь-яку аргументацію не можна вважати довільною²⁰.

Органи влади повинні бути послідовними в здійсненні дискреційних повноважень, тобто повинні керуватися певними засадами (законами) і відповідними до них аргументами. Послідовність припускає, що з аргументів, один раз покладених в основу рішення, надалі повинні бути виведені узагальнені стандарти прийняття рішень в аналогічних ситуаціях. Так, якщо пенітенціарна служба ухвалює рішення щодо дострокового звільнення в'язня на тій підставі, що він поводить належно й уже не становить небезпеки для суспільства, то ці аргументи повинні використовуватися й у майбутньому, але не тому, що мав місце прецедент, а позаяк аргументи зберігають свою значимість. Якщо ж в'язні будуть намагатися заслужити зразковою поведінкою дострокового звільнення для того, щоб на волі повернутися до злочинної діяльності, то аргументацію на користь дострокового звільнення необхідно переглянути. Це не можна розцінювати як сваволі, тому що органи влади послідовно керуються принципами суспільної безпеки. І навпаки, прагнення запобігти експліцитному (явному) збереженню прецеденту буде породжувати сваволі²¹.

Таким чином, уникнути сваволі може лише та стратегія прийняття рішень, що перебуває посередині між крайньою індивідуалізацією й крайньою універсалізацією аргументів. З одного боку, цього вимагає конкретизація в рішеннях на основі загальних стандартів, з іншого, заперечує доцільність фіксування даних стандартів у наборі точних і деталізованих правил, що допускають формальне застосування й буквальне тлумачення. Загальний стандарт повинен залишати свободу вибору рішення, що відображає специфіку ситуації. Інакше кажучи, раціональність вимагає аргументувати рішення з позиції загального стандарту, але тлумачити стандарт у контексті характерних рис даного випадку²².

Повертаючись до політичної теорії Вебера, Геліген відкидає ототожнення тенденції до матеріальної раціональності із зростанням сваволі. Вебер з-за історичної обмеженості своїх поглядів вважав підсумком розвитку європейської правової й політичної культури формальну раціональність і легальність, що переборюють сваволі колишніх епох, що виражалась у використанні посадовими особами влади у своїх приватних інтересах. Але, усуваючи один різновид сваволі, сама формальна раціональність породжує іншу, а саме: формальне застосування абстрактних норм ігнорує питання про відповідність специфічних обставин застосування норми й того контексту, в якому певний ідеал був зафіксований як дана норма. Тенденція до матеріальної раціональності – це подолання обмеженості формальної. У такому випадку поширення дискреційної влади є вираженням прогресу на шляху до більш високого рівня раціональності²³.

Тим часом, відзначає Геліген, такі авторитети, як А. В. Дайсі й Ф. А. Хайек, ототожнюють дискреційну владу із сваволею. Відповідно висувуються дві тези: (1) посадовий розсуд і правові норми несумісні (там, де допускається розсуд, неможливий контроль за органами влади); (2) не врегульоване точними правилами прийняття рішень створює невизначеність у політиці, а це вже різновид сваволі.

Варто знати, що норми й матеріально-раціональний розсуд зв'язані між собою за допомогою загального ідеалу, якому вони так чи інакше підпорядковані. Цей зв'язок заперечує лише формально-догматичне трактування норми. Друга теза дає розуміння сваволі не як антитезу раціональності, тобто не довільність намірів, а саму можливість ненормованого пошуку оптимальних рішень. У цьому розумінні діяльність, що фактично відповідає призначенню влади, але формально не врегульована, вважається довільною, а безцільною, хоч і формалізована – такою не є.

Ніхто не стане заперечувати важливості нормативного регулювання й стабільності відносин між державними органами й громадянами. Але ефективне регулювання політики досягається не детальною регламентацією, а системою стандартів, що зберігають можливість вибору й розумного сполучення нормативних і ситуативних аргументів. Звичайно, будь-яке обмеження державою свободи громадян допустиме лише на основі норми. Однак цей принцип, що діє в кримінальному праві, не слід автоматично поширювати на дискреційну владу взагалі²⁴.

Таким чином, можна констатувати, що з погляду формальної раціональності дискреційної влади завжди властива видимість сваволі. Ця обставина теж немаловажна. Рішення, що ґрунтуються на раціональному

розсуді, виводяться зі стандартів, що допускають різне тлумачення. І важко переконати в матеріальній легітимності цих рішень тих, хто з ними не погоджується, або тих, хто звик беззастережно сприймати рішення, що випливають з однозначної норми, оскільки така норма завжди є гарантією від зловживання владою. Це в остаточному підсумку знижує соціальну ефективність дискреційної влади. Але її формалізація й регламентація як способи усунення видимості сваволі спричиняють більш значні витрати для вирішення соціальних проблем²⁵.

Підсумовуючи сказане, зауважимо, що сучасна дискреційна влада в розвинених країнах усе більше звертає до себе увагу не лише теоретиків і практиків, а й широких прошарків громадськості, що гостро відчують небезпеку для громадянських свобод і розкриття творчого потенціалу особистості. Тому дослідження в цьому напрямку є актуальними й практично значимими.

¹ См.: *Galligan D. J.* Discretionary powers: A legal study of official discretion. – Oxford: Clarendon Press, 1968. – XXI, 401 p.

² Ibid. – P. 72.

³ См.: *Автономов А. С.* Правовая антология политики: к построению системы категорий. – М.: Инфограф, 1999. – 383 с.; *Ансофф И.* Стратегическое управление: Сокр. пер. с англ. – М.: Экономика, 1989. – 519 с.; *Арановский К. В.* Государственное право зарубежных стран. – М.: Изд. группа «ФОРУМ» – «ИНФРА-М», 1999. – 488 с.; *Виноградов В. Д., Пахомова Ю. Н.* Конфликт и социальный порядок. – СПб.: ГУ, 2002. – 212 с.; *Глазырин В. В.* Социология права. – М.: Юстицинформ, 2004. – 464 с.; *Даниэлян К. Р.* Традиция и правосознание: историко-политологический аспект проблемы / Под ред. А. А. Ширянина. – М.: Диалог-МГУ, 1999. – 102 с.; *Дарендорф Р.* Современный социальный конфликт. Очерк политики и свободы. – М.: РОССПЭН, 2002. – 288 с.; *Дворкин П.* Серьезный взгляд на права: Пер. з англ. – К.: Основи, 2000. – 519 с.; *Дженіс М.* Європейське право у галузі прав людини: Пер. з англ. – К.: АртЕк, 1997. – 624 с.; *Іванов В. Н., Семігін Г. Ю.* Политическая социология. – М.: Мысль, 2000. – 294 с.; *Карбонье Ж.* Юридическая социология: Пер. с фр. – М.: Прогресс, 1986. – 351 с.; *Ковалев В. Н.* Социология управления социальной сферой. – М.: Академ. Проект, 2003. – 240 с.; *Марченко М. Н.* Проблемы теории государства и права. – М.: Изд-во «Проспект», ИНФРА – М, 2001. – 756 с.; Світова класична думка про державу і право. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 400 с.

⁴ См.: *Ball T.* Transforming political discourse: Political theory and critical conceptual history. – Oxford; New York: Blackwell, 1988. – XX, 199 p.

⁵ *Galligan D. J.* Discretionary powers. – P. 102.

⁶ См. *Hoffman J.* State, power and democracy: Contentious concepts in practical political theory. – Brighton, Sussex: Wheatsheaf, New York: St. Martin, 1988. – XI, 219 p.

⁷ См.: *Macalium G. C.* Political philosophy. – Englewood Cliffs, New York: Prentice-Hall, 1987. – X, 198 p.

⁸ *Galligan D. J.* Discretionary powers. – P. 354.

⁹ См.: *Szrednicki J. T. J.* The democratic perspective: Political and social philosophy. – Dordrecht: Nijhoff, 1988. – 376 p.

¹⁰ См.: *Galligan D. J.* Arbitrariness, legality and discretionary powers // *Rechtstheorie*. – Berlin: Duncker und Humblot, 1986. – S. 31–38.

¹¹ См.: *Вебер М.* Избранное. Образ общества: Пер. с нем. / Отв. ред. и сост. Я. М. Бергер и др. – М.: Юрист, 1994. – 702 с.

¹² *Galligan D. J.* Arbitrariness, legality and discretionary powers. – S. 31.

¹³ См.: *Гайденок П. П., Давыдов Ю. Н.* История и рациональность: Социология Макса Вебера и веберовский ренессанс. – М.: Политиздат, 1991. – 367 с.

¹⁴ См.: *Бартошек М.* Римское право. Понятия, термины, определения: Пер. с чеш. – М.: Юридическая литература, 1989. – 448 с.; *Макарчук В.* Загальна історія держави і права зарубіжних країн. – К.: Атика, 2001. – 592 с.; *Малахов В. П.* История политических и правовых учений. – М.: Академ. Проект, 2003. – 624 с.

¹⁵ См.: *Вебер М.* Избранные произведения: Пер. с нем. / Сост. Ю. Н. Давыдов. – М.: Прогресс, 1990. – 804 с.

¹⁶ Там само. – С. 123.

¹⁷ *Galligan D. J.* Arbitrariness, legality and discretionary powers. – S. 32.

¹⁸ См.: *Іванов В. Н.* Социальные технологии в современном мире. – М.: Слав. диалог, 1996. – 335 с.

¹⁹ *Galligan D. J.* Arbitrariness, legality and discretionary powers. – S. 33.

²⁰ Ibid. – S. 33.

²¹ Ibid. – S. 34.

²² Ibid. – S. 35.

²³ Ibid. – S. 36.

²⁴ Ibid. – S. 37.

²⁵ Ibid. – S. 38.

Резюме

У статті розглядається розвиток плюралістичної та корпоративної концепцій політичної системи суспільства на прикладі досліджень, здійснених професором Саутгемптонського університету (Великобританія) Д. Дж. Гелігеном, порівняння з політичною теорією М. Вебера, аналізуються причини та наслідки посилення дискреційної влади в сучасному суспільстві, робиться висновок, що уникнення сваволі можливе за наявності стратегії прийняття рішень, яка здійснюється без крайньої індивідуалізації та крайньої універсалізації нормативних і ситуативних аргументів.

Ключові слова: дискреційна влада, легітимність, делегування влади, плюралістична і корпоративна концепції політичної системи, матеріальна раціональність, сваволя.

Резюме

В статье рассматривается развитие плюралистической и корпоративной концепций политической системы общества на примере исследований, осуществленных профессором Саутгемптонского университета (Великобритания) Д. Дж. Геллигеном, сравнение с политической теорией М. Вебера, анализируются причины и следствия усиления дискреционной власти в современном обществе, делается вывод, что избежание произвола возможно при наличии стратегии принятия решений, которая осуществляется без крайней индивидуализации и крайней универсализации нормативных и ситуативных аргументов.

Ключевые слова: дискреционная власть, легитимность, делегирование власти, плюралистическая и корпоративная концепции политической системы, материальная рациональность, произвол.

Summary

The article analyzes development of pluralistic and corporate concepts of society's political system based on the research conducted by [D.J.Galligan, the Professor of Southampton University] (the United Kingdom) and by comparing it with M. Weber's political theory; causes and consequences of strengthening of discretionary powers in the modern society are analyzed; conclusion is made that abuse of powers may be prevented provided that the decision-making strategy, implemented without excessive individualization and universalisation of both normative and situational arguments, is available.

Key words: discretionary powers, legitimacy, delegation of powers, pluralistic and corporate concepts of the political system, material rationality, abuse of powers.

Отримано 3.03.2010